ولیەم هەیوود(١٨٦٩ – ١٩٢٨)

ئەو ڕابەرە کرێکارەی خەوی لە چاو ئەمریکا تۆران

ئامادەکردن و وەرگێرانی : عەبدوڵا سلێمان(مەشخەڵ)

کەسایەتی ولیەم هەیوود

ولیەم دادلی هەیوود ناسراو بە (بیگ بیڵ)؛ ڕابەرێکی بزووتنەوەی کرێکاری ئەمریکا و دامەزرێنەری یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی و ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا(١) لە چواری مانگی شوباتی ساڵی ١٨٦٩ لە شاری سەڵت لەیک لە ویلایەتی یوتا لەدایک بووە. ولیەم لە دوو دەیەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا بەشداری چەندین نەبەردی کۆمەڵایەتی چینایەتی کرێکارانی کردووە دژ بە سەرمایەداران، وەک نەبەردی کرێکارانی کۆلۆرادۆ و مانگرتنی کرێکارانی ڕستن و چنینی لۆرانس و مەساچوستس و نیوجێرسی.

ولیەم داکۆکیکارێکی سەرسەختی ڕێکخستنی کرێکاران بوو لە یەکێتیی و سەندیکاکانیان. ئەمەش فەلسەفەی ململانێی چینایەتی کرێکارانە تا کرێکارانی ڕشتە جیاوازەکان لە ڕێکخراوی خۆیاندا ڕێکخراو بن. ولیەم باوەڕی وابوو کە کرێکارانی هەموو نەتەوە جیاوازەکان دەبێ یەکگرتوو بن. چونکە یەکگرتوویی کرێکاران بەمانای بەهێزبوونیان دێ لەبەرامبەر سەرمایەداران. هەروەها ولیەم ئەوەندەی باوەڕی بە کردەی ڕاستەوخۆ هەبوو ئەوەندە باوەڕی بە کردەی سیاسی نەبوو. ولیەم سازشکار نەبوو لە خەبات بۆیە هەمیشە بەوە تاوانبار دەکرا کە لایەنگری توندوتیژییە. دیارە توندوتیژی بەمانا چینایەتییەکەی. بۆیە سەرمایەداران هەوڵیاندا لە ساڵی ١٩٠٧ بە کوشتنی فرانک ستونینبێرگ تاوانباری بکەن، بەڵام لەو پلانە چەپەڵەیان سەرکەوتوو نابن. ساڵی ١٩١٨ ، بەبیانووی چالاکی دژی بە جەنگی جیهانی یەکەم، حکومەتی ئەوسای ئەمریکا سەد و یەک ئەندامی ڕێکخراوی یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانی دەستگیر کرد و ولیەم یەکێک بوو

لەوان. ولیەم بیست ساڵ زیندانی بۆ دەبڕنەوە. بەڵام ساڵی ١٩٢١ لەکاتی پیاچوونەوەی بڕیارەکەی ولیەم دەرفەتی بۆ هەڵدەکەوێت و هەڵدێت بەرەو وڵاتی یەکێتیی سۆڤییەت.

ژیانی ولیەم هەیوود لە یەکێتیی سۆڤییەت

لەیەکێتیی سۆڤییەتی حکومەتی بەلشەفییەکان، هەیوود بووە ڕاوێژکاری کار لە حکومەتی بەلشەفیکی لینین و تا ساڵی ١٩٢٣ لەو پۆستەدا مایەوە. هەروەها هەیوود بەشداری لە دامەزراندنی کۆلۆنی پیشەسازیی سەربەخۆی کوزباسدا کرد(٢). میوانە هەمەچەشنەکانی هەیوود بۆ شوقە بچووکەکەی لە مۆسکۆ هەستییان بە تەنیایی و خەمۆکی ولیەم و ئارەزووی گەڕانەوەی بۆ ئەمریکا دەکرد. لە ساڵی ١٩٢٦ هاوسەرگیری لەگەڵ ژنێکی ڕووسی پێکهێنا، هەرچەندە ولیەم و هاوژینەکەی دەبوو بە زمانی ئاماژە قسە لەگەڵ یەکتردا بکەن، چونکە هیچ کامیان زمانی ئەوی دیکەی نەدەزانی. ئەم دۆخی غوربەتە زۆر درێژەی نەکێشا و بەداخەوە ئەم ڕابەرە مارکسیستەی چینی کرێکار لە ١٨ی ئایاری ١٩٢٨، لە نەخۆشخانەیەکی مۆسکۆ بەهۆی جەڵتەی مێشکەوە گیانی لەدەستدا. پاش مردنی تەرمەکەی سووتێنرا و نیوەی خۆڵەمێشەکەی لە نەکرۆپۆلیسی دیواری کرێملین نێژرا؛ دەبەیەک کە نیوەکەی تری خۆڵەمێشەکەی تێدابوو ڕەوانەی شیکاگۆ کرایەوە و لە نزیک مۆنۆمێنتی شەهیدانی هایمارکێت نێژرا.

ولیەم و یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی

لە کۆتاییەکانی ساڵی ١٩٠٤ ژمارەیەک لە ڕابەرانی کرێکاری ڕادیکاڵ و بەرجەستەی ئەمریکا لە شیکاگۆ کۆبوونەوە بۆ نەخشەداڕشتن لەپێناو پێکهێنانی یەکێتییەکی کرێکاریی شۆڕشگێڕی نوێ. بۆ ئەو مەبەستە بەیاننامەیەک نووسرا و ڕەوانەی سەرتاسەری وڵات کرا. ئەو ڕابەرە کرێکاریی و سەندیکاییانەی کە لەگەڵ مانیفێستەکەدا هاورا بوون، بانگهێشت کران بۆ بەشداریکردن لە

کۆنفرانسی دامەزراندنی یەکێتییەکی نوێ کە دواتر بە یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهان ناونرا.

کاتژمێر ١٠ی بەیانی؛ ڕۆژی ٢٧ی حوزەیرانی ١٩٠٥، هەیوود قسەی بۆ ئەو خەڵکە کرد کە لە هۆڵی براند لە شیکاگۆ کۆببوونەوە. ئامادەبووانی کۆنگرەکە بریتیبوون لە دوو سەد نوێنەری ڕێکخراوە کرێکارەکانی سەرتاسەری ئەمریکا، کە نوێنەرایەتی سۆسیالیستەکان، ئەنارکیستەکان، کرێکارانی کانەکان، سەندیکاییەکانی پیشەسازی و کرێکارانی یاخیبوویان دەکرد. هەیوود یەکەم کۆنفرانسی بەم وتانەی خوارەوە دەستپێکرد.

(هاورێیان، ئەمە کۆنگرەی کیشوەریی چینی کرێکاری ئەمریکایە. ئێمە لێرەین بۆ ئەوەی کرێکارانی ئەمریکا یەکگرتوو و یەکپارچە بکەین لە بزووتنەوەیەکی چینایەتی مەزن بە مەبەستی ڕزگارکردنی خۆی لە کۆیلایەتی سیستەمی سەرمایەداری. خواست و ئامانجەکانی ئەم یەکێتییە دەبێت ئەوە بێت کە چینی کرێکار دەسەڵاتی ئابووری، هۆکارکانی خۆشگوزەرانی ژیان، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و دابەشکردن لەژێر دەسەڵاتی خۆیدا بێت، دوور لە چاودێری کارفەرما و سەرمایەداران.)

جگە لە ولیەم هەیوود؛ قسەکەرانی تری ئەم کۆنگرەیە لەم کەسایەتییە شۆرشگێرانە پێکهاتبوون وەک یوجین دێبس ڕابەری حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا و مەری هاریس دایکە جۆنس ڕێکخەری گشتی یەکێتیی کرێکارانی کانەخەڵووزەکانی ئەمریکا و لوسی پارسنس ڕێکخەرێکی گەورەی کرێکاران بوو. دوابەدوای پێکهاتنی یەکێتییەکە، ئەم ڕێکخراوە سەرسەختانە بەشداری تێکۆشان و خەباتی چینی کرێکاری ئەمریکای کرد. ولیەم هەیوود لە ساڵی ١٩١٥ تا ١٩١٨ بوو بە سکرتێری گشتی ئەم ڕێکخراوە کرێکارییە شۆرشگێرە.

دادگایی و تاوان هەڵبەستن

لە ٣٠ ی کانوونی یەکەمی ساڵی ١٩٠٥ فرانک ستێننبێرگ حاکمی گشتی ویلایەتی ئایداهۆ لەلایەن هاری ئۆرچاردەوە لەبەردەم ماڵەکەی خۆیدا دەکوژرێت. فرانک لەڕووبەڕووبوونەوەی کرێکارانی مانگرتوو زۆر وەحشیگەریانە جووڵابۆوە. هاریش پاسەوانی چارڵس مۆیەر بوو کە سەرۆکی ڕێکخراوی کرێکارانی کانەکان بوو. هاری لە زیندان کەوتە ژێر کاریگەری سەرمایەداران و بە تەماحی پارە و ئازادکردن ئیفادەکەیان پێ گۆری و هاری کرداری کوشتنەکەی خستە ئەستۆی

چوار لە رابەرانی کرێکارییەوە، واتە بە فەرمانی ئەوان ئەو کارەی کردووە. ئەوە بوو یەکێکیان هەڵات و سێ ڕابەرەی تر لە ١٧ ی شوباتی ساڵی ١٩٠٦ لە شاری دێنڤار پایتەختی ویلایەتی کۆلۆرادۆ دەستگیر کران. لەکاتێکدا ئەو ڕابەرانە لە کاتی تاوانەکەدا هەر لەوێش نەبوون. ئیتر پەڕاوی دادگاییان بۆ ئامادەکردن. هەیوود ئەوکاتەی لەزیندانیش بوو وەک کاندیدی حیزبی سۆشیالیستی کۆلۆرادۆ خۆی کاندیدا کرد و ١٦٠٠٠ دەنگی بەدەستهێنا. دادگاییەکە لە ٩ ی ئایاری ١٩٠٧ دەستی پێکرد. لە دادگاییەکەدا هاری دانی بەوەدا نا کە ئەو بەر لە ناسینی هەیوود و مۆیەر پارەی وەرگرتووە. سەرمایەداری لەم پلان و نەخشەیەیدا دژ بە ڕابەرانی کرێکاری سەرکەوتوو نەبوو.

هەیوود و حیزبی سیاسی

بۆ چەندین ساڵ؛ ولیەم هەیوود ئەندامێکی چالاکی حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا بوو، لەتێڕوانینە سیاسییەکانیدا مارکسیست بوو. هەروەها هەیوود لە ساڵی ١٩١٠، نوێنەری حیزبەکەی بوو بۆ ئەنتەرناسیونالی دووەم. ساڵی ١٩١٢ بووە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ئەو حیزبە. هەیوود بەردەوام تاکتیکی خەباتی ڕادیکاڵانە و توند بووە. بۆیە هەمیشە پشتی بە مانگرتن و ئاکسیۆن بەستووە نەک تاکتیکی سیاسی. دوای ،مشتومڕێکی سیاسییانە دەربارەی ئەو تاکتیکانەی هەیوود، ئەوەبوو هەیوود لە شوباتی ساڵی ١٩١٣ ڕیزەکانی حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکای جێهێشت و وەک یەک ڕابەری بەرجەستەی کرێکاریی خۆی بۆ یەکێتیی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی تەرخان کرد. لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا ئەمە بەو مانایە نایەت کە ولیەم هیچ بایەخی بە تیۆر و فێربوون نەداوە، بەڵکو خودی خۆی چەندینناملکە و وتاری گرنگی نووسیوە کە ئێستا بوونەتە بەشێک لە مێژووی خەباتی چینایەتی کرێکارانی ئەمریکای باکوور(٣)

دوا قسە

ولیەم هەیوودی سەرراست و جیددی و بەوەفا و مارکسیست؛ شانبەشانی بزووتنەوەی چینی کرێکاری ئەمریکا لەتێکۆشاندا بوو. چینی کرێکاری ئەمریکا ڕێزێکی زۆریان بۆ هەیوود هەبوو. ئەویش هەموو ژیانی بۆ ئەو چینە تەرخان کرد. وتەکانی، قسەکانی، نووسین و کتێبەکانی گەواهی دەدەن لەسەر جیددی بوون و سەرسەخت بوونی ئەم ڕابەرە مەزنەی خەباتی چینایەتی لەبەدیهاتنی خواست و ئاواتەکانی کرێکاران. تا چینی کرێکاری ئەمریکا مابێت ئەو قسەیەی هەیوودی لەیاد ناچێت کە دەیوت (دڵڕەقی سەرمایەداری بەجۆرێکە ئەوەی بەزەیی بێت، تێیدا نییە). ولیەم ٥٩ ساڵ ژیا، بەڵام سەربەرزانە ژیا لەپێناو ملیۆنان ئینسان کە چیتر برسی و چەوساوە نەبن. ئەو شەو و ڕۆژی پێکەوە گرێ دەدا تا ئاواتە چینایەتییەکانی کرێکاران کە لە مانیفێستی کۆمۆنیستدا ئاماژەی پێدراوە، بێتە دی. هەر ئەو تێکۆشانەی هەیوود بوو کە بۆ ماوەی سێ دەیە خەوی لەچاوی سەرمایەدارانی ئەمریکا تۆران.(٤)

تێبینییەکان :

(١)حیزبی سۆشیالیستی ئەمریکا لە ساڵی ١٩٠١ لە ئەمریکا لە ئەنجامی لێکنزیکبوونەوەی حیزبی سۆشیال دیموکراتی ئەمریکا و حیزبی کاری ئەمریکا هاتە دامەزراندن. لە دەیەکانی سەرەتای سەدەی بیستەم ئەم حیزبە پشتیوانییەکی زۆری لەلایەن ڕێکخراوە کرێکارییەکان و

سۆشیالیستەکان و جووتیارە پۆپۆلیستەکان و پەناهەندەکانەوە بەدەستهێنا. یوجین ڤی دێبس دوو جار لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتیدا زیاتر لە ٩٠٠ هەزار دەنگی بەدەستهێناوە لە هەمان کاتدا حیزبی سۆشیالیست دوو نوێنەری ئەمریکای (ڤیکتۆر ئێڵ بێرگەر و مێیەر لەندەن) و دەیان یاسادانەر و زیاتر لە ١٠٠ سەرۆکی شارەوانی و بەرپرسی هەڵبژارد. دژایەتی توندی ئەو پارتە لەگەڵ تێوەگلانی ئەمریکا لە جەنگی جیهانی یەکەمدا، هەرچەندە لەلایەن زۆر کەسەوە پێشوازی لێکرا، بەڵام بووە هۆی لادانی دیار و سەرکوتکردنی فەرمی ئەو حیزبە. حیزبی سۆشیالیست زیاتر بەهۆی شەڕێکی کوتلەیی لەسەر چۆنیەتی وەڵامدانەوەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە یەکێتیی سۆڤییەت لە ساڵی ١٩١٧ و دامەزراندنی ئینتەرناسیونالی کۆمۆنیست لە ساڵی ١٩١٩دا لەت و پەت بوو- زۆرێک لە ئەندامان پارتەکەیان بەجێهێشت و چوونە نێو حیزبی کۆمۆنیستی ئەمریکا.

(٢)لەسەرەتای دەسەڵاتی سۆڤییەتەکان، حکومەتی بەلشەفیکەکان بە پێویستی زانی کە سوود لە سەرمایە و زانیاری و ئەزموونی بیانی لە ڕێگەی ئەنجامدانی ڕێککەوتنی ئیمتیازەوە، وەربگرێت، ئەم بڕیارەش لە یەکەمین کۆنگرەی سەرتاسەری ڕووسیای سۆڤیەتدا کە لە کانوونی دووەمی ١٩١٧دا بەڕێوەچوو، بڕیاری لەسەر درابوو.

(٣)بۆ نموونە : سۆشیالیزمی پیشەسازی لەگەڵ فرانک بۆهن شیکاگۆ ١٩١١، مانگرتنی گشتی ١٩١١، وتاری هەیوود دەربارەی کەیسی ئیتۆر و جیانۆڤیتی ١٩١٢، بیل هەیوود مانگرتنی پیتەرسنی ساڵی ١٩١٣ی لەیادە. ١٩١٣، مێژووی کرێکارانی پیشەسازی جیهانیی دڵۆپ دڵۆپ بە خوێن نووسراوە. ١٩١٩، هەڵکوتانەسەر بەبەردەوامی ١٩١٩، ژیاننامەی بیڵ هەیوود ١٩١٩.

(٤)هەندێک ناو لەم نووسینەدا هاتوون کە خوێنەر دەتوانێت گوگڵیان بکات و زانیاری پێویستیان لەبارەوە بەدەست بهێنێت.

سەرچاوە : بۆ ئامادەکردنی ئەم بابەتە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە.

1- https://www.oregonencyclopedia.org/articles/industrial_workers_of_the_world_iww
2- https://www.forewordreviews.com/reviews/frank-little-and-the-iww/
3- https://libcom.org/article/iww-canada-g-jewell